

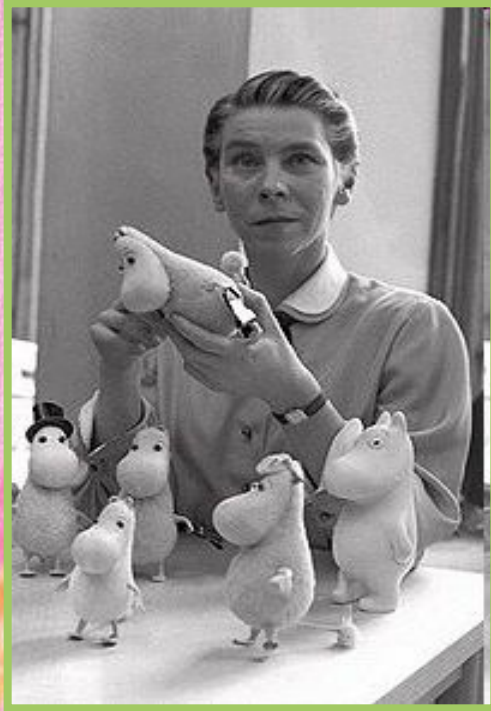
Тубе Янсон "Капелюх чарівника"

Чарівність художнього світу твору

Письменниця, художниця...

- Туве Янсон написала і проілюструвала свою власну книгу — казкову повість *«Малюк троль та велика повінь»* (1942) — і, нарешті, *«...відчула справжню свободу, коли сама почала виконувати обидва види роботи»*. Але перша книга ще нікому не відомої письменниці побачила світ лише через три роки (1945). Вона написала ще одну книгу — *«Мумі-троль і комета»* (1946), згодом ще одну — *«Диво-капелюх»* (1949), і ще, і ще... Так з'явилося чимало надзвичайних книг з оригінальними малюнками.

Популярність Туве Янсон - письменниці дуже швидко вийшла за межі її рідної Фінляндії. Книги про Мумі - тролів були написані шведською мовою. Нині вони відомі у всьому світі, оскільки їх перекладено більше ніж 30 мовами. (Дев'ять книг про мумі - тролів, виданих Видавництвом Старого Лева (Львів) тепер можуть читати рідною мовою й діти України. Переклад здійснила Наталія Іваничук, викладач норвезької мови та Директор Центру країн північної Європи при університеті імені Івана Франка у Львові).

Словникова робота

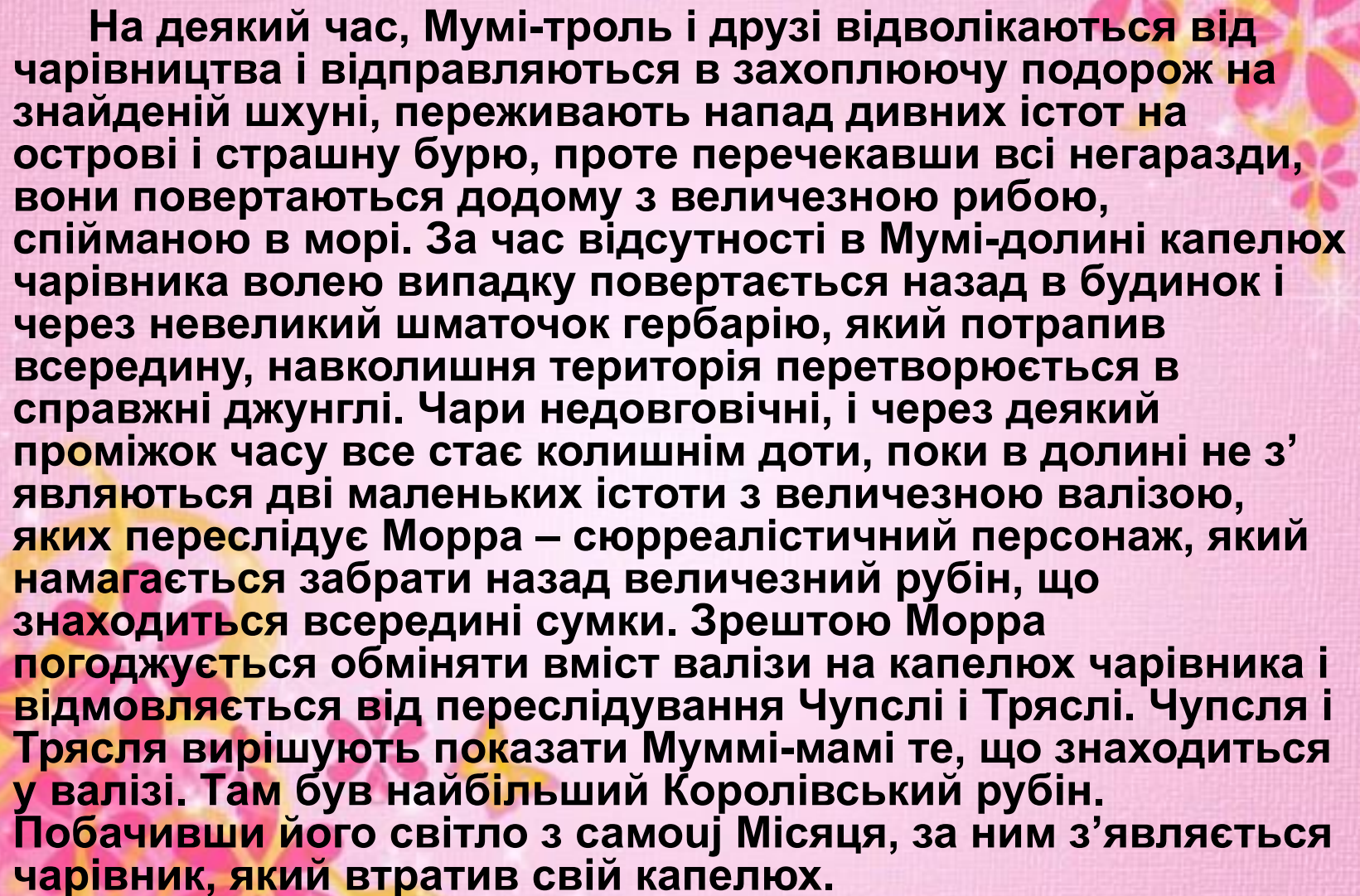
- Слово «троль» у перекладі зі скандинавської мови означає «чаклунство», «чари». Легенди про тролів виникли у Скандинавії.
- Тролі за скандинавськими переказами та легендами великі, страшні, вайликуваті чудовиська. Це злі карлики, велетні, чаклуни, відьми, тобто вся «темна сила», яка часто намагається нашкодити людям.

- А Мумі-тролі з казкової країни Туве Янсон схожі на фантастичних і потворних істот зі скандинавського фольклору?
- Що спільного між стародавніми скандинавськими тролями та світом мешканців долини Мумі-тролів?

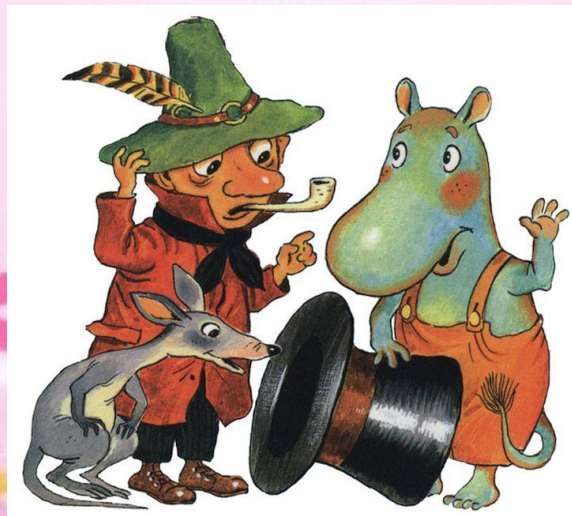
Зміст твору (скорочено)

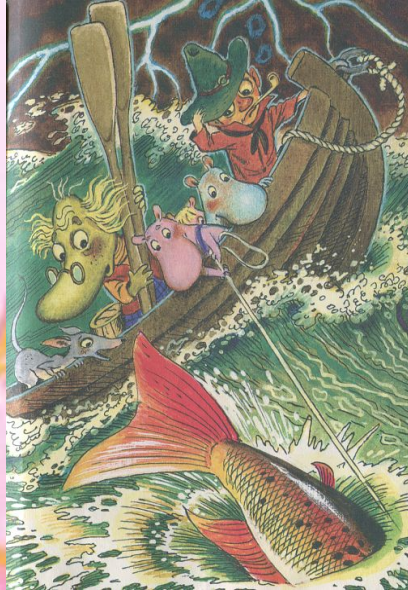
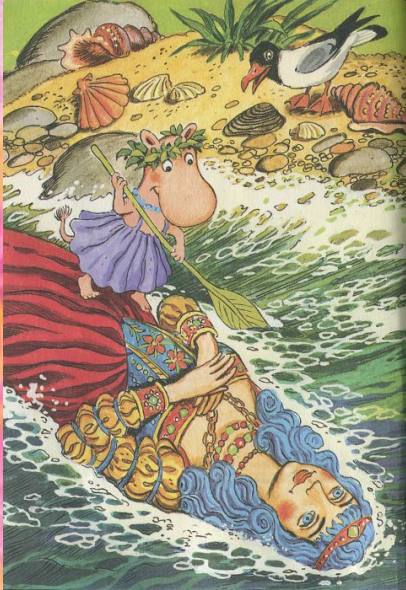
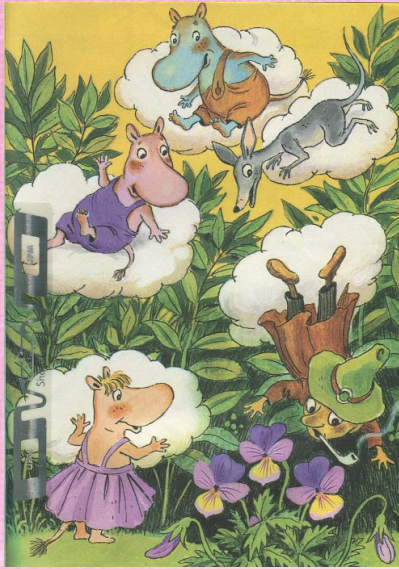
Одного разу весняним ранком Мумі-троль та його друзі знаходять капелюх чарівника. Вони приносять його з собою додому, але і не підозрюють, що тепер буде. Мумі-тато приміряє капелюх, але він виявляється йому завеликий. Тому вони вирішують використовувати його як відро для сміття. Мумі-тролі їдять яйця, а шкаралупу викидають в капелюх чарівника, в якому сміття перетворюється на хмари, на яких можна кататися по небу. Одного разу через негоду Мумі-троль та його друзі залишаються вдома і грають в хованки. Мумі-троль ховається під капелюхом і перетворюється на чудовисько. Він приймає свій колишній вигляд тільки після того, як Мумі-мама визнає, що це її син. Здогадавшись про властивості капелюхи, Мумі-троль вирішує помститися мурашиному леву, перетворивши його в що-небудь за допомогою капелюха. Після перебування в капелюсі мурашиний лев перетворюється на крихітного їжачка. Однак Мумі-мама і Мумі-тато, дізнавшись про властивості капелюха, вирішують позбутися його, скинувши в річку. Але Мумі-троль зі своїми друзями повертають капелюх.

На деякий час, Мумі-троль і друзі відволікаються від чарівництва і відправляються в захоплюючу подорож на знайденій шхуні, переживають напад дивних істот на острові і страшну бурю, проте переcheкавши всі негаразди, вони повертаються додому з величезною рибою, спійманою в морі. За час відсутності в Мумі-долині капелюх чарівника волею випадку повертається назад в будинок і через невеликий шматочок гербарію, який потрапив всередину, навколишня територія перетворюється в справжні джунглі. Чари недовговічні, і через деякий проміжок часу все стає колишнім доти, поки в долині не з'являються дві маленьких істоти з величезною валізою, яких переслідує Морра – сюрреалістичний персонаж, який намагається забрати назад величезний рубін, що знаходиться всередині сумки. Зрештою Морра погоджується обміняти вміст валізи на капелюх чарівника і відмовляється від переслідування Чупслі і Тряслі. Чупсля і Трясля вирішують показати Муммі-мамі те, що знаходиться у валізі. Там був найбільший Королівський рубін. Побачивши його світло з самої Місяця, за ним з'являється чарівник, який втратив свій капелюх.

Завдяки щасливому випадку і новоприбулим, в будинку Мумі-тролів знаходиться втрачена напередодні сумка Мумі-мами: через це сім'я влаштовує великі серпневі гуляння, на які прибуває чарівник. У чарівника так і не виходить викупити у маленьких істот рубін, однак Чупсля і Трясля загадують бажання магу, і той робить для себе копію дорогоцінного каменю а також до самого ранку виконує бажання всіх гостей свята. Завісою дійства стає світанок – Мумі-Долина пережила яскраве незабутнє літо, і туди поступово приходить осінь.

Діти, ви познайомилися скорочено зі змістом твору. Туве Янсон так казала про своїх героїв: **“Світ моїх Мумі-тролів – це світ, за яким у глибині душі тужить кожен із нас”**. Певні епізоди з життя цього чарівного світу відображені у наданих ілюстраціях. Настав час прочитати уривки з повісті.

- **Одного сірого ранку у Долині Мумі-тролів випав перший сніг. Він стелився м'яко і тихо, й за кілька годин усе стало білим.**
- **Мумі-троль стояв на сходах ґанку, дивився, як Долина загорається у білу ковдру, й думав собі: "Сьогодні увечері ми вкладемося спати". (Усі мумі-тролідесь у листопаді поринають у довгий зимовий сон. І це, власне кажучи, дуже мудре рішення для тих, хто не любить холоду й темряви).**
- **Родина мумі-тролів, усі їхні друзі та знайомі надзвичайно ретельно готувалися до довгої зими. Мама Мумі-троля накрила обід на ґанку, але до горняток поклала лише ялинову глицю. (Дуже важливо наїстися ялинової глиці перед тим, як лягати спати на три місяці). Пообідавши (хай і не дуже смачно), усі чемніше, аніж звичайно, побажали один одному "на добраніч". Мама усім звеліла почистити зуби. Потім Тато Мумі-троля обійшов будинок, позачиняв усі двері та віконниці, а люстру під стелею обгорнув сіткою від комарів, щоб вона не припорошилася.**
- **Кожен ліг до свого ліжечка, вимостивши собі затишне кубельце, накрився ковдрою по самі вуха і став думати про щось приємне.**
- **Надворі сипав сніг, густий і пухнастий. Він уже встелив східці, нависав важкими купинами з даху та віконних карнизів. Невдовзі будиночок мумі-тролів перетвориться на круглу снігову кучугуру. Один по одному переставали цокати годинники. Прийшла зима.**

- Чому мумі-тролі сплять взимку? Як вони ставляться один до одного? Хто дбає про затишок в домі? Хто готує до зими будинок?

- **Розділ перший,**
у якому йдеться про те, як Мумі-троль, Нюхмумрик та Чмих знайшли капелюх Чарівника, як несподівано з'явилося п'ять маленьких хмаринок і як Гемуль вигадав для себе нове захоплення

Мумі-троль, Нюхмумрик і Чмих прокинулися першими й вирішили прогулятися – піднятися на гору.

«На вершині танцював вільний весняний вітер, а довкруги простягався неозорий блакитний обрій. На заході губилося у далечі море, на сході зникала річка, в'юнячись поміж хребтів Самотніх Гір, на півночі, скільки сягало око, закосичились першою зеленню ліси, а на півдні з димаря будиночка Мумі-тролів клубочився дим – Мама Мумі-троля заварювала ранішню каву. Тільки Чмих нічого цього не бачив. Бо на вершечку гори лежав капелюх, високий чорний циліндр.

– Хтось тут побував до нас! – вигукнув Чмих.

Мумі-троль підняв капелюха, розглядаючи його з усіх боків.

– Який гарний, – мовив він. – Може, тобі пасуватиме, Нюхмумрику?

– Ні-ні! – запротестував Нюхмумрик, який понад усе любив свого старого зеленого капелюха. – Він надто новий!

– Можливо, Татові сподобається, – міркував уголос Мумі-троль.

– Візьмемо його з собою, – запропонував Чмих.

Знахідка, здається, привабила персонажів твору. Речі мають важливе значення в житті людини, вони покращують побут. Майстерно виготовлені людськими руками, красиві речі приносять користь і радість. Можливо, саме тому герої не залишили її там, де знайшли. Але капелюх чарівника порушив затишок Долини.

Повернувшись додому, Мумі-троль звернувся до тата:

– Поглянь, що ми знайшли! – похвалився Мумі-троль. – Чудового чорного капелюха для тебе...

Мумі-тато прискіпливо оглянув капелюха і приміряв його перед дзеркалом у вітальні. Капелюх був трохи завеликий і налазив на очі, але загалом справляв враження.

– Мамо! – загукав Мумі-троль. – Ходи сюди! Подивись на Тата!

Мама визирнула з кухонних дверей і завмерла на порозі від подиву.

– Пасує мені? – запитав Тато.

– Гарно, – відказала Мама. – Ти у ньому маєш дуже мужній вигляд. Ледь завеликий на тебе, щоправда.

– А так ліпше? – Тато зсунув капелюха на потилицю.

– Гм, незле, але як на мене, без капелюха у тебе значно статечніший вигляд, – мовила Мама.

Тато крутився перед дзеркалом, розглядав себе спереду, і ззаду, і з боків, урешті відставив капелюха на столик.

– Твоя правда, – зітхнув він. – Не одяг красить...

– А краси тобі не займати! – добродушно усміхнулася Мама. – Їжте більше яєць, дітоньки! Ви ж цілу зиму протрималися на самій лише глиці! – і знову зникла у кухні.

– Що з ним робити? – замислився Чмих. – Такий гарний капелюх...

– Буде нам замість кошика для сміття, – вирішив Тато Мумі-троля...

Чому Мумі-мама прямо не каже татові, що капелюх йому не підходить? Чому вирішено використовувати капелюх як кошик для сміття?

Нюхмумрик примостив капелюха на підлозі між столиком та кухонними дверима.
– Після сніданку поглянемо, що поробляють Хропусі, – запропонував Мумі-троль.
Та перш ніж зійти у сад, він викинув яєчну шкаралупу до нового кошика для сміття,
Бо був (інколи) охайним Мумі-тролем.

Вітальня спорожніла.

У кутку між столиком та кухонними дверима стояв капелюх Чарівника з яєчною шкаралупою на дні.

І враз сталося щось дивовижне. Яєчна шкаралупа почала перемінюватися на очах.
Справа в тому, що речі, які досить довго лежали у капелюсі, міняли свою форму –
на яку саме, передбачити неможливо.

Ціле щастя, що капелюх не пасував Татові Мумі-троля, бо лише Ангелові
Хоронителеві усіх крихітних звірят відомо, що би з ним сталося. Тато ж відбувся
лише незначним головним болем (який, до речі, минув десь після обіду).

Яєчна шкаралупа тривалий час пролежала у капелюсі й поволі стала набувати іншої
форми. Вона зберегла своє біле забарвлення, однак збільшувалася в об'ємі, росла,
росла, ставала м'якою та пухнастою, а за хвилю виповнила увесь капелюх. Урешті
п'ять маленьких кругленьких хмаринок відірвалися від його крисів і попливли на
ґанок; злегка підстрибуючи на сходах, вони зависли у повітрі над самою землею. У
капелюсі нічого не зосталося.

– Ото вже трам-тарарам! – стетерів від несподіванки Мумі-троль.

– Дім горить? – занепокоївся Хропусь.

Існує багато казок, де присутні чарівні речі, й серед них є капелюх.
Згадайте, для чого він потрібний у народних чарівних казках? Як ще
його називають? Що він робить із людьми?

Хмаринки непорушно завмерли перед ними, наче чогось чекали. Хропся сторожко простягнула лапку і торкнулася найближчої хмарки.

– Наче з вати, – мовила здивовано.

Інші теж підступилися ближче, щоб помацати хмарки на дотик.

– Схожі на подушечки, – мовив Чмих.

Нюхмумрик легенько штовхнув одну з хмаринок.

Вона ледь відпливла убік і знову завмерла.

– Чиї вони? – поцікавився Чмих. – І звідки взялися на ґанку?

Мумі-троль похитав головою.

– Я ще такого в житті не бачив, – мовив він. – Може, покликати маму?

– Ні-ні, – вихопилося в Хропсі. – Ми самі все з'ясуємо, – і з тими словами притягнула одну хмарку до землі й погладила її лапкою. – Яка м'якенька! – а вже за мить осідлала хмаринку, гойдаючись на ній угору та вниз.

– І я так хочу! – заволав Чмих, хапаючи іншу хмаринку. – Гей-гоп!

Тільки-но він промовив "гей-гоп", як хмарка здійнялася вище й описала невеличке вишукане коло над землею.

– Ото вже трам-тарарам! – знову не стримався Мумі-троль. – Вона рухається!

Тепер усі, горланячи "Гей! Гей-гоп!", кинулися сідлати хмаринки. Хмарки, немов великі слухняні зайчики, злетіли в повітря, шугаючи то вгору, то вниз.

Хропусеві першому спало на думку, що ними можна кермувати. Легкий потиск лапки – і хмарка повертає убік. Двома лапами водночас – летить на повних парах уперед. Ледь поколисати нею – хмаринка легко здіймається вгору.

Розвага їм страшенно сподобалася.

Мумі-тролі одразу здогадалися, як можна використовувати хмаринки, та чи розуміють вони, звідки з'явилися ці чудові іграшки?

Вони навіть наважилися злетіти понад верхівками дерев та дахом будиночка. Мумі-троль підплив на своїй хмаринці до вікна Мумі-тата і випалив:

– Кукуріку!

(Він був у такому захопленні, що нічого вдалішого утнути не зміг).

У Тата від здивування аж ручка випала з лапи, він притьмом кинувся до вікна.

– Клянуся своїм хвостом! Клянуся своїм хвостом! – ото й усе, на що він спромігся.

– Ця подія стане чудовим розділом у твоїх мемуарах, – сказав Мумі-троль і скерував хмаринку до вікна кухні, гукаючи Маму.

Мама саме готувала запіканку, і їй було не до дитячих пустощів.

– Що це ти знову вигадав, любий Мумі-тролю? – мовила вона. – Обережно, не впади!

У саду Хропусь і Нюхмумрик захопилися новою забавою. Вони спрямовували свої хмаринки назустріч один одному і на повному лету зіштовхувалися. Хто впав першим, той програв.

– Ось я тобі зараз покажу! – репетував Нюхмумрик, стискаючи обома ногами боки хмаринки. – Уперед!

Але спритник Хропусь вивернувся і підступно напав знизу. Хмаринка Нюхмумрика беркицьнулася, а він сам упав головою в городець, аж капелюх зсунувся йому на носа.

– Третій раунд! – скомандував Чмих, який взяв на себе роль судді у грі й літав понад рештою гравців. – Два – один на користь Хропуся! Готуйсь! Увага! Старт!

– Може, політаємо удвох? – запропонував Мумі-троль Хропсі.

– Радю! – погодилася Хропся, підпливаючи на хмарці до нього. – Куди полетимо?

– Пошукаймо Гемуля. Ото він здивується!

Зверніть увагу на те, як реагують Мумі-тато та Мумі-мама на дитячі розваги. Вони нічого не забороняють, мама лише закликає до обережності.

Розділ другий,

у якому мовиться про те, як Мумі-троль перемінився на потвору і нарешті помстився Мурашиному Левові, а також про таємничу нічну мандрівку Мумі-троля та Нюхмумрика

Одного тихого теплого дня, коли над Долиною Мумі-тролів сіявся літній дощик, друзі вирішили погратися у хованки вдома. Чмих став у куток, затуливши носа лапками, і голосно полічив до десяти, а тоді подався на пошуки. Спершу він зазирнув до звичних сховків, а потім і до незвичних.

Мумі-троль лежав під столом на ґанку і почувався дуже незатишно. Схованку він собі знайшов погану. Чмих неодмінно зазирне під скатертину – тут він і попадеться.

Мумі-троль роззирнувся на всі боки і враз помітив чорного капелюха, якого хтось поставив у кутку на ґанку. Ось чудове місце для схованки! Чмихові ніколи й на думку не спаде підняти капелюха. Мумі-троль швиденько порачкував у куток і натягнув капелюха на голову. Щоправда, той сягав йому лише до живота, але якщо скоцюрбитися і підібгати хвостика, то ніхто його не зауважить.

Мумі-троль хихотів сам до себе, прислухаючись, як Чмих один по одному познаходив усіх решту. Гемуль – хто би сумнівався! – знову, мабуть, заповз під канапу – ніколи не може вигадати ліпшого місця для сховку. А тепер всі гасали по будинку, шукаючи Мумі-троля. Мумі-троль ще довго сидів би під капелюхом, якби не злякався, що друзям набридне його шукати. Він покинув свою схованку і, визирнувши з-поза дверей, гукнув:

– Ку-ку!

Чмих ошелешено витріщився на нього, а тоді мовив щось зовсім дивне:

– Сам "ку-ку!"

– Хто це? – прошепотіла Хропся.

Решта лише похитали головами, не зводячи погляду з Мумі-троля.

Бідолашний маленький Мумі-троль! У чарівному капелюсі він перемінився на чудернацьке звірятко. Усе, що в ньому було кругленького, стало тонким, а все маленьке розрослося до неймовірних розмірів. Та найкумеднішим було те, що тільки він сам не знав, який у нього тепер вигляд.

– О, як ви здивувалися! – вигукнув Мумі-троль, невпевнено роблячи крок на своїх довгих хитких ніжках. – Ніколи не здогадаєтеся, де я був!

– А нам те й байдуже, – пхикнув Хропусь. – У тебе такий чудернацький вигляд, що хто хоч здивується.

– Дивні ви якісь, – засмутився Мумі-троль. – Певно, надто довго мене шукали... Чим займемося зараз?

– Перш за все варто було б відрекомендуватися, – стримано зауважила Хропся. – Ми ж навіть не знаємо, хто ти...

Мумі-троль вражено глянув на неї, але подумав собі, що то, напевно, нова гра, і радісно засміявся:

– Я – Король із Каліфорнії!

– А я – сестричка Хропуся, – мовила Хропся. – Це – мій брат.

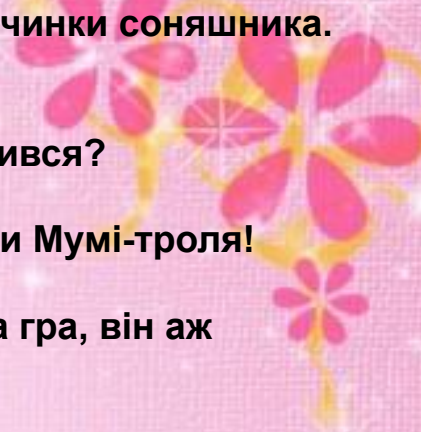
– Моє ім'я – Чмих.

– А я – Нюхмумрик.

– Які ж бо ви нудні! – буркнув Мумі-троль. – Невже важко придумати щось цікавіше? Ходімо надвір, там уже розпогоджується.

Він подибав на ґанок, решта – за ним, здивовані і розгублені.

У цій ситуації поведінка персонажів свідчить про взаємне непорозуміння. Чому Мумі-троль одразу не сказав, хто він такий? А якщо б сказав, чи повірили б йому інші герої твору?

-
- Хто це? – поцікавився Гемуль, котрий сидів перед будиночком і лічив тичинки соняшника.
 - Король із Каліфорнії, – у голосі Хропсі вчувався сумнів.
 - Оселиться у нас? – запитав Гемуль.
 - Це вирішувати Мумі-тролеві, – сказав Чмих. – Дивно, куди він запропастився? Мумі-троль розсміявся.
 - Але й потішними ви буваєте іноді! Бракувало тільки влаштувати розшуки Мумі-троля!
 - А ти його знаєш? – здивувався Нюхмумрик.
 - Ще би! Навіть дуже добре знаю! – Мумі-троля неймовірно захопила нова гра, він аж запишався, що так гарно вписався у неї.
 - Коли ти з ним познайомився? – не відступала Хропся.
 - Ми народилися водночас, – Мумі-троля мало не розпирало від веселощів. – Але то лобуряка, мушу вам сказати! Може вщент розтрощити порядний дім!
 - Не смій таке казати про Мумі-троля! – обурилася Хропся. – Він найліпший Мумі-троль у світі, і ми його страшенно любимо!
 - Справді? – уже не мав стриму Мумі-троль. – А я гадав, що він справжній пройда! Хропся розплакалася на такі слова.
 - Забирайся геть! – у голосі Хропуся забриніла погроза. – Бо дістанеш прочухана!
 - Овва, – розгубився Мумі-троль. – Це ж тільки забава! Насправді мені дуже приємно, що ви так мене любите
 - Хто б тебе любив! – розлютився Чмих. – Женіть його! Женіть у шию того потворного короля, який ображає нашого Мумі-троля!
- І вони гуртом наскочили на бідолашного Мумі-троля. Той так розгубився, що й не думав оборонятися, а коли сам розсердився не на жарт, було вже надто пізно: він опинився на землі під клубком тіл, який верещав, горлав та гамселив на всі боки лапами і хвостами.

Непорозуміння триває, й це призводить до сутички. Як ви думаєте, навіщо Мумі-троль каже образливі слова на власну адресу? Чому інші герої твору одразу ж починають його гамселити? Чи тільки за слова на адресу Мумі-троля?

На галас вийшла з хати Мумі-мама.

– Діти, що тут відбувається? – вигукнула вона. – негайно припиніть колотнечу!

– Вони гамселять Короля з Каліфорнії, – крізь сльози пояснила Хропся. – Хай знає!

Мумі-троль вибрався з-під купи нападників, пошарпаний і лютий.

– Мамо! – скрикнув він. – Вони перші почали бійку! Троє проти одного – це ж несправедливо!

– Визнаю, дійсно, несправедливо, – погодилася Мама. – Але ти, напевно, їх під'юджував? Хто ти, до речі, крихітко?

– Не хочу більше цієї безглуздої гри! – мало не плакав Мумі-троль. – Ви анітрохи не дотепні!

Я – Мумі-троль, а на сходах стоїть моя Мама! І досить вже...

– Який же ти Мумі-троль, – зневажливо пирхнула Хропся. – У Мумі-троля гарні маленькі вушка, а твої, глянь, які лапаті!

Мумі-троль у відчаї схопився за голову і намацав велетенські поймаки вуха.

– Але ж я – Мумі-троль! – розпачливо заволав він. – Чому ви мені не вірите?

– У Мумі-троля маленький зграбний хвостик, а твій, наче щітка! – наполягав Хропусь.

О горе! Мумі-троль тремтячими лапками обхопив хвоста.

– Очиська у тебе, мов тарілки! – додав Чмих. – У Мумі-троля очка маленькі й добрі!

– Саме так! – потвердив Нюхмумрик.

– Ти самозванець! – зробив висновок Гемуль.

– Невже ніхто мені не вірить?! – розпочав Мумі-троль. – Придивися до мене уважніше, мамо!

Ти ж повинна упізнати своє рідне дитя!

Мумі-мама глянула пильніше. Вона довго вдивлялася в його налякані, завбільшки з тарелі очиці і врешті спокійно мовила:

– Так, ти – Мумі-троль.

Тієї ж миті Мумі-троль почав перемінюватися. Очі, вуха і хвіст зменшилися, носик видовжився, а животик округлився. Невдовзі перед друзями в усій своїй красі постав колишній Мумі-троль.

– Ходи, я тебе пригорну! – розпростерла обійми Мумі-мама. – Свого рідного маленького Мумі троля я впізнаю завжди!

Як ви гадаєте, чому розвіялися чари?

Домашнє завдання

На наступному уроці ми продовжимо розмову про мумі-тролів. А вдома

1. Дочитайте 2 розділ твору.
2. Подумайте, що можна було б кинути у чарівний капелюх й на що б воно перетворилося.

